

-DERLEME MAKALE-

YEŞİL EKONOMİDE İKLİM ADALETİNİN VE YOKSULLUĞUN BİRLİKTE ELE ALINMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME *

Ahmet ÖZGÜLTEKİN¹

Öz

Antropojenik etkenlerle ekosistemlerin tahrip edilmesinin önemli bir sonucu olarak: iklim değişikliği, aşırı hava olayları, doğal kaynak kütüğü, verimli toprakların azalması, gıda ve enerji krizleri karşı karşıya kaldığımız önemli sorunlardan birkaçıdır. Bu unsurlar, mevcut kalkınma yaklaşımlarında, ekolojiyi dikkate alan paradigma değişikliğini zorlar niteliktedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), yeşil ekonomiyi çevresel riskleri ve ekolojik kütükleri büyük ölçüde azaltırken, insan refahını ve sosyal eşitliği geliştiren bir ekonomi olarak tanımlamaktadır. Yeşil ekonomi, yalnızca verimlilik ve ekosistemin gözetilmesini değil aynı zamanda adil bir sisteme vurgu yapmaktadır. Yeşil ekonomide adaletin; enerjinin verimli üretilmesi/kullanılması, düşük karbon salımı, istihdam ve gelirin toplumsal dağılımının yanında ulusal ve uluslararası eşitliğin kapsayıcı olması durumlarını içerdiğini ifade edebiliriz. Bu kapsamda çalışmamızın amacı yeşil ekonominin içeriğinin ve uygulamalarının iklim adaleti ve yoksulluk özelinde değerlendirilmesini ortaya koymaktır. Çalışmada, literatür taraması ve edinilen veriler ışığında, betimsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Çalışmamızın sorunsal doğrultusunda bulgularımız; yeşil ekonomik dönüşümün geliştirilmesinde ve uygulanmasında iklim adaleti, ülkelerin uyum kapasitesinin ve kırılabilirliklerinin ortaya konulmasında önemli bir ölçek sağlayabilecektir. İklim krizinin yaşanmasında en az sorumluluğa sahip olanların, iklim değişikliğinin sonuçlarından ilksel olarak etkilenen veya etkilenecek olması özelindeki adaletsizlikler değerlendirilmelidir. İklim adaletinin işlerlik kazanmasında yeşil ekonomi; mali teşvikler, vergi reformu, karbon piyasası, enerji alternatifleri, eko-etiketleme ve uluslararası yardımlar açısından katkılar sunabilecektir. Yoksullar ise genellikle iklim değişikliğinden yerel çevresel zararın ve doğal kaynakların bozulmasının getireceği etkilerden, sosyal koruma ve başa çıkma kapasitelerinin yetersizliği nedeniyle ilksel olarak etkilenebilmektedir. Yeşil ekonomi içerisinde; yoksulluğun azaltılmasına yönelik uygulamaya konulan veya konulabilecek politikaların, doğal varlıkları tahrip etmeden, kalkınmada yoksulları dikkate alan bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Çoğunlukla çevresel sermayeye bağımlı olan ve buradaki dönüşümlerden en hızlı etki gören yoksullar; ekosistemlerin korunması, yeşil tarım ve iş alanlarından olumlu biçimde etkilenebileceklerdir. Fakat yeşil ekonominin daha az karbon için yüksek teknolojiyi benimsediği durumlarda yoksulların emek yoğun istihdam alanları negatif yönde etkiye maruz kalabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Ekonomi, İklim Adaleti, Yoksulluk.

JEL Kodları: I31, I32.

Başvuru: 30.07.2022

Kabul: 03.09.2022

* Bu makale, 4-5 Temmuz 2022 tarihinde düzenlenen, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı II'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, YÖK Yoksulluk Çalışmaları. Çanakkale/Türkiye, E-posta: ahmetozgltekin@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8133-398X>

A REVIEW ON CLIMATE JUSTICE AND POVERTY TOGETHER IN THE GREEN ECONOMY²

Abstract

As an important consequence of the destruction of ecosystems by anthropogenic factors: climate change, extreme weather events, scarcity of natural resources, reduction of fertile lands, and food and energy crises are some of the important problems we face. These factors force a paradigm shift in current development approaches that take into account ecology. The United Nations Environment Program (UNEP) defines the green economy as an economy that improves human well-being and social equity while greatly reducing environmental risks and ecological scarcity. The green economy emphasizes not only efficiency and the care of the ecosystem, but also a fair system. On the other hand, justice means a green economy; we can state that it includes the efficient production/use of energy, low carbon emissions, employment and social distribution of income, as well as inclusive national and international equality. In this context, our study aims to reveal the evaluation of the content and practices of the green economy in terms of climate justice and poverty. In the study, the descriptive analysis method will be used in light of the literature review and the data obtained. Our finding is NGS is in line with the problem of our study; In the development and implementation of green economic transformation, climate justice will provide an important scale in revealing the adaptation capacities and vulnerabilities of countries. Injustices should be evaluated in particular that those who have the least responsibility for the climate crisis will be or will be primarily affected by the consequences of climate change. Greece's greenery in the functioning of climate justice; will be able to contribute in terms of financial incentives, tax reform, carbon market, energy alternatives, eco-labeling, and international aid. The poor, on the other hand, are mamayberimarily affected by the effects of climate change, local environmental damage, and degradation of natural resources, as well as the inadequacy of their social protection and coping capacities. In the green economy; Policies that have been or can be implemented to reduce poverty should be evaluated with an approach that takes into account the poor in development, without destroying natural assets. The poor, who are mostly dependent on environmental capital and most affected by the transformations therein; will be positively affected by the protection of ecosystems, green agriculture, and jobs. However, in cases where the green economy adopts high technology for less carbon, the labor-intensive employment areas of the poor may be negatively affected.

Keywords: *Green Economy, Climate Justice, Poverty.*

JEL Codes: *I31, I32.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

² The Extended English Summary is located the end of the Article

1. GİRİŞ

İklim, en genel ve bilinen tanımıyla bir bölgede gerçekleşen hava olaylarının uzun yılları kapsayan bir çerçevede, ortalama koşullarıdır. Sanayileşme öncesi dönemden başlayan doğanın kendini yenileyemeyecek derecede tahribi, özellikle devrim sonrasında kitlesel üretim arzusunun getirmiş olduğu hammadde ihtiyacı, fosil yakıtlara artan talep, atmosferin kirletilmesi ile ilerleyen bir yapıya kavuşmuştur. Kentleşme, nüfus artışı, yaşam süresinin uzaması gibi nedenlerin küresel ekolojik sistemin kendisini onarma hızının ötesine geçmesi, atmosferin sınırsız bir atık alanı olarak ele alınması, iklimin; küresel anlamda değişmesine ve ani hava olayları ile kararsızlaşmasına neden olmuştur. Sera etkisi içerisinde buzulların erimesi, deniz suyu seviyesinin yükselmesi tatlı su kaynaklarını ve kıyı ekosistemlerini tehdit ederken, okyanusların ısınması hem kendi içerisindeki canlıları hem de hava olaylarının seyrini, büyüklüğünü, şiddetini belirlemektedir. Bu bakımdan iklimin görece olarak istikrarlı yapısı yağış rejimlerinde ve sıcaklıklarda yaşanan ani değişimler sonucunda hızla kararsız hale gelmektedir. Küresel ısınmanın etkilerine uzun yıllar şüphe ile yaklaşanların aksine, iklimde yaşanan değişimler özellikle bazı coğrafyaları, riske açık veya yakın olma açısından çok daha hızlı bir şekilde etkisi altına almaktadır.

Sera gazlarının salımında, tarihsel anlamda çok daha az etkisi olan bazı ülkelerin veya halkların, küresel iklim değişikliğinden birincil olarak etkilenen veya etkilenecek olması, maliyetlerin dağıtımını açısından önemli bir adaletsizliği ön plana çıkarmaktadır. 2021 yılında German Watch'ın yayımladığı "*Küresel İklim Risk İndeksi*" raporuna göre ani ve aşırı hava olaylarından etkilenen ilk on ülkeden dokuzu orta ve düşük gelirli ülkelere aittir. Bu durum iklim krizinde sorumluluk ve uyum kapasitesine sahip olma konusunda ciddi eşitsizlikler olabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Aşırı ve ani hava olayının aynı bölgede yarattığı etkiler dahi farklı gelir gruplarında farklı etkilere neden olabilmektedir. Bu nedenle iklim krizinde iklim adaletinin ve özellikle hayatlarındaki temel kapasiteleri gerçekleştirmede kısıtlılıklar yaşayan yoksulların yeni politikalar ve stratejiler açısından dikkate alınması önem taşımaktadır.

İklim krizinin yıkıcı etkileri karşısında karbon salımının azaltılması ve uyum politikalarının uygulanması hususunda bazı görüşler ortaya konulmaktadır. Yeşil ekonomi, ekolojik riskler ve kıtlıklar karşısında düşük karbon salımı, verimlilik, ekosistemin korunması odağında birçok politika setini içeren bu yaklaşımlardan birisidir. Yeşil ekonomi, sosyal açıdan kapsayıcı ve adil bir geçişe odaklanan, ekonomik işleyişin sürdürülebilirlik standartları içerisinde ilerlemesi gerektiğini ön görmektedir. Yeşil ekonomi politikalarının, hangi ülkelere odaklanması gerektiği, ne tür etkileri olacağı ve hangi kesimleri ne yönde etkileyebileceği tartışmalarının dikkat çektiğini belirtebiliriz. Bu noktadan hareketle çalışmamızın temel amacı yeşil ekonomi politikalarının belirlenmesinde özellikle doğal sermayeye, emek yoğun işlere bağımlı olan yoksullara yönelik olası etkileri üzerine bir değerlendirme ortaya

koymaktır. İklim adaleti ise, tam da bu noktadan hareketle emisyon miktarlarının azaltılması, adaptasyon ve zararların tazmin edilmesi konularında iklim müzakerelerinde önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim adaleti, sorumlu ve kırılğan ülkeler ayırımında azaltım ve adaptasyon maliyetlerinin neye göre dağıtılacağı, bir devletin diğer devlet üzerinde ahlaki bir yükümlülüğü olup olmadığı konularında yeşil ekonomi uygulamaları açısından bir ölçek oluşturabilecektir.

Yeşil ekonomi, iklim adaleti ve yoksulluk üzerine çalışma içerisinde yürüttüğümüz değerlendirmeler yöntem, bulgular ve tartışmalar bölümleri olarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma içerisinde, yeşil ekonomi politikaları ve uygulamaları çerçevesinde tahmin edilen ve ortaya konan veriler üzerinden, amaca yönelik betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

1.1. Yeşil Ekonomi: Politikalar ve Etkiler

Yeşil ekonomi, tanımı ve kapsamı bakımından üzerinde tam olarak uzlaşmanın olmadığı bir kavramsallaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeşil ekonomi oldukça çeşitlidir; düşük karbonlu bir ekonomiden döngüsel bir ekonomiye, ekolojik ekonomiye kadar uzanan içerikler bünyesinde ele alınmaktadır (Lı veZhou, 2011:92). Fakat yeşil ekonomi genel olarak sürdürülebilirlik ve kalkınma için yeşil uygulamalar biçimde değerlendirmeleri içermektedir. 1960'lı yıllardan itibaren hızla varlık gösteren yeşil düşünce içerisinde hali hazırdaki kalkınma anlayışının ekoloji üzerinde büyük bir baskı yarattığı düşüncesi, yeşil ekonomi kavramının gelişmesi açısından dikkat çekici bir başlangıç oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) 1992 Çevre ve Kalkınma ve Rio+20 olarak da bilinen, 2012 Sürdürülebilir Kalkınma Konferansları çevreye duyarlı ilkelerin belirlendiği ve yeşil kalkınmanın ortaya çıkışı açısından önemli adımları oluşturmaktadır. Rio+20 Konferansı özellikle, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomiye yönelik, uygulanabilir önlemlerin oluşturulması hedefi taşıması bakımından önemli olarak görülebilir (UNDESA,2012:2). 2015 yılında görüşülen ve 22 Nisan 2016 tarihinde imzaya açılan Paris Anlaşması ise 2020 sonrası dönemde iklim değişikliği ile mücadelenin çerçevesi açısından önem taşımaktadır. Anlaşmanın ön sözünde, tarafların iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik eylemlerinde; “insan hakları, sağlık hakkı, yerli halkların, yerel toplulukların, göçmenlerin, çocukların, engellilerin ve hassas durumdaki kişilerin hakları, kalkınma hakkı ve cinsiyetler arası eşitlik, kadınların güçlendirilmesi ve kuşaklar arası adalet konularındaki yükümlülüklerine” vurgu yapılmaktadır. (UNFCCC,2015:2)

Ekonomik kalkınmanın yeşil yolu, sadece enerji için ne yaktığımızı değil aynı zamanda üretme, tüketme ve yaşam şeklini değiştirmeyi kapsayan bir yapıya sahip olacaktır (Cheng,2017:5). Yeşil ekonominin düşük karbon salımından tüketime, üretimden kalkınmaya uzanan içeriğinin toplumsal alanın dikkate alındığı bir tanım ve yapılanmayı öne çıkardığını ifade edebiliriz. Yeşil ekonomi içeriğinin ve tanımının, BM Çevre Programı (UNEP)'nin “*Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*” başlıklı raporunda net bir bütünlükle ele alındığını ifade edebiliriz. Rapora göre yeşil ekonomi, “çevresel riskleri ve ekolojik kısıtlıkları önemli ölçüde azaltırken, insan refahını ve sosyal eşitliği iyileştiren” bir ekonomidir (UNEP,2011a:2). Bu kapsamda yeşil ekonomi kaynakların

verimli kullanılması, düşük karbon salımı yanında sosyal anlamda kapsayıcı olarak tasvir edilmektedir. Karbon emisyonlarını ve kirliliği azaltan, enerji verimliliğini artıran, biyoçeşitlilik kayıplarını önleyen fakat aynı zamanda istihdamda veya gelirden bir düşüşe neden olmayacak yeşil ekonomik politikalar izlenmesi gerekmektedir. Bu durumda yeşil ekonomik dönüşümde bu politikalar nasıl yönetilecektir? UNEP'e göre yatırımlar, kamu ve özel yatırımlar ile yönlendirilmeli aynı zamanda yatırımlar kamu harcamaları, politika reformları ve düzenleme değişiklikleri ile desteklenmelidir (UNEP,2011a:2).

Yeşil ekonomi kapsamında izlenecek politikalar ve uygulamalar BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile yakından ilişkilidir. BM'ye göre Yeşil ekonomi, *Sustainable Development Goals*³(SDG) 13 numaralı başlık olan *İklim Eylemi* ile güçlü bir bağlantı içerisindedir fakat insanın merkezde olduğu bir yaşam kalitesini hedeflemektedir (BM, 2022:1). İnsanın, sosyal eşitliğin ve refahın birlikte ele alınması, yeşil ekonomiyi diğer SDG başlıkları ile yakından ilintili kılmaktadır. BM'ye göre yeşil girişimlerin öncelikli olarak ele alınması ve uygulamaya konulması diğer sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılmasında önemli bir roledir. Bu doğrultuda BM'ye göre, Yeşil ekonominin, SDG13'ün yanı sıra SDG3 *Sağlık ve Esenlik*, SDG12 *Sorumlu Tüketim ve Üretim*, SDG16 *Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar* başlıkları ile birlikte dört boyutu bulunmaktadır (BM,2022:1). Bahsi geçen boyutlar düşünüldüğünde yeşil ekonomi; iklimden sağlığa, üretimden tüketime, sosyal refahtan güçlü kurumlara varan bir içeriğe sahip olmaktadır. Doğal kaynak üzerinde en az baskı yaratacak, atık oranının hiç olmadığı, çok düşük olduğu veya üretime yeniden kazandırılabilen, yenilenebilir enerji kaynaklarına odaklı bir eko-çerçeveyi içermektedir. UNEP'in adil geçişe dikkat çektiği düşünüldüğünde, iklim krizinden en az sorumlu olan fakat en fazla etkilenenleri gözetilen bir ölçüğün dikkate alınması öne çıkmaktadır. Bu kapsamda iklim adaleti meselesine değinerek kırılgan ülkelerin hangileri olduğunu ortaya koymaya çalışacak ve yeşil ekonomi açısından düşük-orta gelirdeki bu alanlardaki olası veya uygulanan politikalara değinmeye çalışacağız.

1.1.1 İklim Adaleti

Günümüzde ekosistemin karşılaştığı sorunlar; ekolojik krizin, kendisini tartışılmaz gerçeklik olarak kabul ettirmesi, büyük ölçüde, insanın doğa üzerinde yarattığı yıkımın boyutlarıyla bağlantılı olmasının yanı sıra, insanı doğrudan etkilemesiyle ilişkilidir. Küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişikliğiyle hava olaylarının tahminin giderek zorlaşması, atmosferdeki ve okyanuslardaki sıcaklığın yükselmesi ile yıllık yağmur miktarındaki hızlı değişim, fırtınalar, kuraklıklar, deniz seviyesindeki yükselme ve ürünlerin büyüme döngüsündeki ani şoklar ekolojik krizlerle ne denli karşı karşıya olunduğunun önemli belirtilerini oluşturmaktadır. Jeolojik araştırmaların göstermiş olduğu verilerin dünyadaki sıcaklık dalgalanmaları ile atmosferdeki karbondioksit oranı arasındaki bağlantı, küresel ısınmanın nedenlerine yönelik önemli tespitin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nitekim, 650.000 yıl içinde karbondioksit bugünkü kadar hiç yüksek olmamıştır. Oran her zaman 290

³ Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SDG),

pp'nin altında seyretmiştir. 2010'da bu oran 389 pp'ye ulaşmıştır (Giddens, 2011:26-27).

IPCC (Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli), İklim Değişikliği 2001: Etkiler, Adaptasyon ve Kırılganlık Raporunda; “küresel iklim değişikliğinin, diğer şeylerin yanı sıra, deniz seviyelerindeki yükselme özelinde ortaya çıkacağı ve dolayısıyla kıyı yerleşimlerini ve küçük devletleri tehdit edeceği iddia edilmekte aynı zamanda sıcaklığın yükselmesi ile kolera ve sıtma salgınlarının artmasına neden olacağı sonucuna ulaşılmaktadır” (Caney,2005:751). Tüm bu etkenlere rağmen iklim değişikliği ile mücadele çok eski tarihlere dayanan bir geçmişe sahip olmamakla birlikte küresel ısınmanın varlığına yönelik şüpheli yaklaşımlar bu durumun temel sebeplerinden birisini oluşturmaktadır.

Küresel iklim değişikliğinin “spekülatif” veya “belirsizlik” barındırdığı, küresel ısınmanın varlığı ve olası sonuçlarına yönelik tartışmalarda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 1992 yılında Rio'da ortaya konulması, kısmi bir mutabakat oluşması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca önemli bir bilimsel otorite olarak görülen, “IPCC'ye göre küresel ısınmanın varlığı kesindir ve nedeni, % 95-%100 oranda atmosferde insan kaynaklı sera gazları birikiminin artmasıdır” (IPCC, 2017:1-2).

Küresel ısınmanın oluşumunda sera gazlarının önemli etkisi ve bu çerçevedeki kabuller, sorumluluğun kime ait olduğuna dair çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkeleri suçlarken gelişmiş ülkeler kendi aralarındaki rekabeti, emisyon salımında meşruiyet kaynağı olarak sunmaya devam etmektedirler. Tartışmalar bu minvalde ilerlerken ekolojik bütünsellikte yaşanan sorunlar iklim değişikliğinin yaşanmasında en az sorumluluğa sahip olan ülkeleri hızla etkilemektedir. İklim değişikliğinin bu yönü sorumlu olan ve etkilenen arasındaki çatışma açısından, konuyu küresel ölçekte bir adalet sorunu olarak görmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda iklim değişikliği konusunda adalet kavramı ne Kuzey ne de Güney olmak üzere ne Doğu ne de Batı'dır, tamamen evrenselidir” (Shue, 2014:119).

İklim değişikliği, sonuçları itibariyle evrensel bir adalet anlayışını zorunlu kılmasının yanında etkileri açısından bazı ülkeleri içlerinde buldukları sorumluluk konumları itibariyle çok daha fazla ilgilendirmektedir. Örneğin; “CO2 emisyonları önemli ölçüde eşitsizdir: küçük nüfusa sahip birkaç zengin ülke, emisyonların büyük bir kısmını oluştururken, büyük nüfuslu yoksul ülkelerde yaşayan insanlığın çoğunluğu küçük bir azınlıktan daha az emisyon üretmektedir” (Shue,2004:57). Bu bakımdan ekolojik sorunların yerel ölçekteki fail-etkilenen ikiliğini aşan yapısı ile iklim değişikliği, sorumluların coğrafi olarak çok uzakta aranabildiği, ekolojik adalet taleplerini barındıran bir yapıya bürünmektedir.

Özetle, iklim adaleti “iklim değişikliğinin yaşanmasında en az sorumluluğa sahip olanların, iklim değişikliğinin sonuçlarından ilk ve en fazla etkilenenler/etkilenecekler olması şeklinde tezahür eden temel bir adaletsizliği dile getirmek için kullanılmaktadır” (Kaya, 2017:88). İklim değişikliğinden ilk ve en ciddi etkilenecek

olanlar ile politik dengesizliklerin karşılaştırıldığı, International Alert'in 2007 raporunda göre 2.7 milyar insan ve 46 ülke her iki kategoride de oldukça riskli alanların kesişiminde yer almaktadır. 56 ülkeden oluşan, 1.2 milyar insanın yaşadığı ikinci grupta ise, silahlı çatışma riski birinci grup kadar yüksek olmasa da diğer faktörlerle etkileşim sonucunda uzun dönemde bir riski barındırmakta ve aynı zamanda bu ülkelerin kurumlarının iklim değişikliğinin sonuçlarının üstesinden gelmekte zorlanacağı ifade edilmektedir. Rapora göre: "İklim değişikliğinin en fazla etkileyeceği insanlar, az gelişmiş ve yönetim zafiyeti gösteren istikrarsız ülkelerde yoksulluk içinde yaşayanlar olacaktır. Uç noktadaki hava şartlarının daha sık görülmesi, buzulların erimesi ve ürün yetiştirme mevsimlerinin daha kısa olması gibi fiziksel sonuçların etkisi, o toplumların yaşamakta olduğu baskıyı daha da artıracaktır (Smith ve Vivekananda, 2007:3).

Raporun bahsetmiş olduğu nokta ülkelerin iklim değişikliği ile mücadelede mevcut insan kaynağı, teknolojik ve maddi yetersizlikler; iklim adaleti hareketinin, ülkelerin emisyon salım miktarları üzerine odaklanmasını, kırılğan ülkeleri de göz önüne alındığı bir politika izlemesiyle birleştirmektedir.

İklim değişikliğinin yaratmış olduğu etkiler; riski öngörme, riske maruz kalma ve riskle başa çıkacak gerekli araçlardan mahrum kalma olgularını değerlendirmeyi gerektirmektedir. Kırılğan olarak adlandırılan ülkeler açısından bu durum; iklimsel değişimin sonuçlarının gerçekleşmesini veya gerçekleşme ihtimalini ciddi bir maliyete dönüştürmektedir. Ayrıca ani meteorolojik ve hidrolojik olaylar, yerel ekosistemde yarattığı tahribatın, insan kayıplarının yanı sıra etkilenen ülkede ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. İklim değişikliğini yaratmış olduğu doğal afetler, ister bir hortumun kısa süreli etkileri, ister uzun bir kuraklığın uzun süreli etkileri olsun ekonomi üzerinde ciddi etkiler yaratabilir. Mülkiyet zarar görebilir, ölümler yaşanabilir, ürünler yok olabilir, bir ekonomi veya bir bölge içerisinde kayda değer yer değiştirmelere neden olabilir (Sanderson ve Islam, 2007:63).

İklimdeki değişimin kısa ve uzun süreli etkilerine açık olan başta tarım olmak üzere pek çok sektörün etkilenmesine aynı zamanda bu ülkelerde enflasyonun yükselmesine (Buhr,2018) ve açlık sorunlarına neden olmaktadır. Küresel iklim değişikliği, yalnızca kırılğan ülkeler yaratmaz ve onların sorunlarını derinleştirmez aynı zamanda gelişmiş ülkeleri de bağlayan çok kapsamlı sosyo-ekonomik adaletsizlikleri gün yüzüne çıkarabilir. Antropojenik iklim değişikliği ile mücadele yalnızca ülkeler bazında değil bireyler bazındaki kapasite farklılıklarını göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir. 2005 yılında ABD'nin doğu kıyılarında büyük bir yıkıma neden olan Katrina Kasırgası, önemli bir örneği barındırmaktadır. Kasırga sonrasında, "zenginlere ait evlerin çoğu onarılıp bu evleri terk edenler çok geçmeden New Orleans'ın bu benzersiz turistik bölgelerine dönerken, kent nüfusunun kabaca üçte birisi evlerine dönememiş, ayrıca boşaltılan toplu konut projeleri fırtınadan gördükleri zarar görece az olsa da yıkılma tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır (Tokar,2014a:36). İklim değişim süreci ve ani hava olayları sonucunda belirli bölgeden kalıcı göçler veya New Orleans örneğindeki gibi kısa süreli yer değiştirmelerde sosyo-ekonomik eşitsizlikler ile karşılaşılabilir. Bu bakımdan iklim değişikliği yerel çevresel koşulları

etkileyerek insanların göç etmesinde etkili olmaktadır (McLeman, 2017: 100). İklim mültenciligi, hali hazırda karşılaşmaya başladığımız ve büyüme potansiyeli oldukça yüksek olan bir diğer tartışma başlığını oluşturmaktadır. İklim krizi, etkilediği bölgeler ve kesimler düşünüldüğünde yoksulların kırılganlıkları göze çarpmaktadır. OXFAM'a göre Güney, Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu bölgesinin yanı sıra Güney ve Doğu Asya'nın büyük bölümleri kuraklık, sel ve tropikal fırtınalara daha fazla maruz kalacaktır. (OXFAM,2022:1)

İklim adaleti kavramsallaştırması yalnızca iklim değişikliği karşısında kırılgan olan ülkelerin felakete maruz kalmasını sorunsallaştırmaz, bu ülkelerin iklim müzakerelerine katılımını, alınan kararlardaki etkinliği ve nesiller arası adaleti esas alır. Bu bakımdan ülkeler arasındaki iklim müzakerelerinde temel unsurlar; kaçınılabilecek iklim değişikliklerini önlemek, artık kaçınılmaz olan iklimsel değişikliklerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve iklim değişikliğinin mağdurlarının haksız zararların tazmin edilmesi olarak ele alınmaktadır (Page,2011:40).

İklim değişikliğinin yaratmış olduğu kararsızlık ve aşırı doğa olaylarının ne zaman ve nerede olacağına yönelik belirsizlik, azatlığın ve adaptasyon maliyetlerine kimlerin ve bu maliyetlerin nasıl dağıtılacağını küresel düzeyde bir adalet meselesi haline getirmektedir. Adalet perspektifi içerisinde, küresel iklimdeki değişim ve kararsızlaşma; sonuçların dağıtımının nasıl olacağını yanı sıra, bu sonuçları doğuran etmenlerin azaltımını ve tedbirlerin aranmasını zorunlu kılmaktadır. Başka bir deyişle, adalet, bazı belirsiz iklim değişikliği tehditlerini azaltmak için ihtiyati eylem gerektirmektedir (Moellendorf, 2015:181).

Küresel iklim değişikliği tartışmalarında, sera gazı emisyonunda tarihsel sorumluluğa sahip olanların, ciddi oranda azatlık ve kırılgan ülkelerin adaptasyonuna yönelik maliyetlerden kaçınmak adına bazı göstermelik yöntemlerle adil ve gerçekçi çözümlerden sıyrılma çabası içerisinde olduklarını söyleyebiliriz. Brian Tokar'a göre bunlar: ABD'nin nükleer enerjiyi canlandırma yoluyla yenilenebilir enerji maliyetlerinden kaçınma, taşıtların "yeşil politikaya uygun" olduğu varsayımı ile agro-yakıtlarla çalıştırılması ve sera gazı salımlarında piyasa temelliliğin tek yol olduğu, karbon denkleştirmeye dayanan emisyon ticaretidir.

Nükleer enerjiye yoğunlaşmanın doğuracağı radyoaktif atıkların, emisyon ticaretin yoluyla salımın gelişmiş ülkeler lehine piyasa temelinde çözülmesi ve yaratmış olduğu orman bozumunun yanı sıra agro-yakıtların yıkıcı etkisi iklim değişikliğinin çözümüne oldukça uzak yaklaşımlardır. Yalnızca, fosil yakıtlar yerine ekolojik çözüm olarak sunulan agro-yakıtlar dahi iklim değişikliğinden birinci derecede etkilenen ülkelerin kırılganlıklarını artırıcı etki yaratmaktan öteye gidememektedir. Örneğin; büyük bir arazi arabasının deposunu dolduracak etanolü üretmek için gereken mısır miktarı, aç bir insanı bir yıl boyunca doyuracak kalori içermektedir (Tokar,2014a:48). Bu açıdan, ekonomik olarak kaynaklarını "yeşil yakıt"lara aktaracak ülkelerin açlık sorunu ile karşılaşabileceği ve iklim değişikliğinin yarattığı risklerle mücadele kapasitelerinin azalacağını söyleyebiliriz.

Küresel iklim değişikliğine yönelik çözüm önerilerin arka planındaki piyasa temelli yaklaşımların etkisizliğine karşı çıkış, iklim adaleti hareketinin önemli bir güdüsüdür. İklim adaleti, yalnızca iklimdeki değişimden etkilenen yerli toplulukları değil, nükleer enerji ve neo-liberal politikalar ekseninde ekolojik ve sosyal tepkileri de içerebilen çok katmanlı bir harekettir. Hareketin merkezinde iklim değişikliğinin; sivil ve ekonomik haklar, yerel adalet ve toplumsal cinsiyet adaleti dahil olmak üzere sosyal adaletle kaynaşması gerektiği ve iklim değişikliğinin orantısız bir şekilde küresel, ulusal ve yerel karar alma süreçlerinde eşitsiz bir temsili olan marjinal toplulukları etkilediği fikri yer almaktadır (Kluttz ve Walter,2018:94)

İklim adaletinin barındırmış olduğu azatlım, hafifletme, adaptasyon ve tazmin gibi temel savlarının oluşumu iklim değişikliği sorununu ve çözümü ile yakından ilişkili olmakla birlikte tarihsel olarak uzak bir geçmişe dayanmamaktadır. İklim adaletine yönelik sosyal hareketlerin ilk ortaya çıkışı 1980’li yıllarda ABD’de yerli ve yoksul kırsal toplulukların çevresel tehlikelere orantısız biçimde maruz kalmalarına uzanmaktadır (Tokar,2014b:132).

İklim adaletinin günümüze evrilen sürecinde kavramın ilk olarak, 1999’da “Greenhouse Gangsters and Climate Justice” raporunda kullanıldığını görmekteyiz (Koukozelis,2017:8). İklim adaleti talebi ise ilk olarak, Yerli Çevre Ağı’nın kurucusu Tom Goldtooth tarafından tanımlanarak, 1999 yılında genel çerçevesi çizilmiştir. İklim adaleti kavramı ve tanımı, 2002 Bali İklim Zirvesi ve 2004 Durban’da piyasa temelli çözümlere karşı çıkış olan Durban Karbon Ticaret Bildirgesi’nde kabul edilmiştir. Durban Grubu olarak adlandırılan bu yapılanma karbon denkleştirme sonucu ormanların tek tip karbon emisyon yutaklarına dönüştürülmesinden etkilenenlerin BM toplantılarının yapıldığı yerlere ulaşmasını sağlamış, protestoların gerçekleştirilmesinde oldukça etkili olmuştur. 2007 yılında ise Bali’de iklim değişikliğinden etkilenen toplulukların temsilcileri, Climate Justice Now! (İklim Adaleti Hemen!) çatısı altında bir araya gelmiştir. İklim adaleti hareketinin çok daha resmîlik ve bir aradalık kazandığı bu toplantıda bir dizi temel prensipler ilan edilmiştir. Bunlar; “(a) tarihsel sorumluluk veya ekolojik borç ilkesi, CJN bildirgesine göre, ekonomik büyümeden yararlananlar tarafından emisyonları azaltma ve yenilenebilir enerjiyi finanse etme sorumluluğunun alınması şarttır; (b) doğal kaynaklar (enerji, toprak ve su) ile ilgili olarak adalet dağıtım ilkesi; (c) iklim değişikliğine bağlı fenomenler nedeniyle yerinden edilmiş kişilere tazminat hakkı ve (d) karar alma eşit katılım hakkıdır” (Koukozelis,2017:9).

İklim adaleti mücadelesi içerisinde, 2009 Kopenhag Taraflar Konferansı’nı önemli bir adım olarak kabul edebiliriz. Konferans öncesindeki gösteriler, toprakları sular altında kalan ada halklarının, Afrika’da kuraklığın yaratmış olduğu kıtlıktan etkilenenlerin, Hindistan’da ve Doğu Asya’da aşırı yağışlardan etkilenenlerin bir kısmının küresel olarak bilinçliliği ve birlikteliği bakımından ciddi bir adımdır. Fakat Kopenhag 2009, rakip olarak görülen ABD’nin ve Çin’in salım kısıtlamaları konusunda menfaatlerinin uyuşması konusu ve çeşitli manipülasyonlar; ülkelerin atmosfere salımlarında gönüllük temelli bir mutabakata gidilmesine neden olmuştur. Kopenhag Mutabakatı ve “Durban Platformu” diye adlandırılan halefi... salım azaltımlarında dünya çapında

daha fazla ilerleme sağlanmasını gerçekte 2020 yılı veya daha sonrasına erteledi ve 2012’de ve 2013’te yapılan konferanslar, sağlam bir anlaşma yapılamaması nedeniyle yaygın bir biçimde suçlanmıştır (Tokar,2014a:12-13).

Küresel iklim değişikliğinin etkilerinin “tahmin”den gerçekliğe dönüşmesinde gözle görülür sonuçların ortaya çıkması, bu durumdan kimin sorumlu olduğu yönündeki tartışmaları beraberinde getirmektedir. Olağandışı hava olaylarından etkilenen veya etkilenecek olan ülkeler, önemli ölçüde fiziki koşulları ve coğrafi konumları sebebiyle iklimde yaşanan değişimle karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkelerin İnsani Gelişmişlik İndeksinde alt sıralarda olmaları yoksulları; iklim adaleti, politikaları ve yeşil ekonominin yeni argümanları açısından değerlendirmeyi öne çıkarmaktadır.

1.1.2 Kahverengiden Yeşile: Kalkınmada Yoksulların Dikkate Alınması

OXFAM’a göre son on yılda, yirmi milyondan fazla insan aşırı hava olayları nedeniyle yerlerinden edilmiştir. Daha da çarpıcı olan ise, yerinden edilenlerin yüzde sekseni, dünyanın en yoksul insanların üçte birinden fazlasına ev sahipliği yapan Asya’da yaşamaktadır (OXFAM,2022:1). Yoksulluk, kapsamı ve ölçüm konusunda temel olarak ele alınan unsurlara göre değişiklik gösteren tanıma sahiptir. Fakat yoksulluk, bireylerin insan onuruna yakışır şekilde sahip olunması gereken yaşam kalitesinin, belirli bir standardın altında bulunması olarak tanımlanabilir. Yoksulluk, genel olarak bilinen anlamıyla, gelir bakımından belirli bir seviyenin altında olmanın ötesinde çeşitli risklere açık olma ve yapabilirlik yoksunları olarak ele alınabilir. Nitekim, yoksulluğa yapabilirlikler perspektifinden yaklaşan Amartya Sen’e göre, “yaşam standardını oluşturan unsur bir meta ya da onun özellikleri değil, o metayı ya da sahip olduğu özellikleri kullanarak bir şeyler yapabilmektir” (Sen, 1983:160). Yoksulluğa yönelik bu teorik yaklaşımı göz önünde bulundurduğumuzda, iklim değişikliğinin yarattığı yahut yaratabileceği etkilere açık olma, birtakım mücadele ve uyum kapasitelerinden yoksunluk durumunun dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim, IPCC “Dördüncü Ulusal İklim Değerlendirme Raporu”, düşük gelirli kişi ve toplulukların çevresel tehlikelere, kirliliğe daha fazla maruz kaldıklarını ve iklim değişikliği etkileriyle başa çıkmakta güçlük çektiklerine yönelik tespitler ortaya koymuştur (IPCC,2019:2). Yeşil ekonomi politikaları ve uygulamaları ekseninde bu durumun gözetilmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. 2011 yılındaki UNEP raporunda Yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınma yoksulluğun azaltılması birlikte ele alınmakta, rapora hali hazırdaki başlığını kazandırmaktadır. Yeşil ekonomi bu bağlamda doğal varlıkları aşındırmaksızın bir kalkınma sağlanmasını ve yoksulluğun azaltılması düşüncelerini içermektedir. UNEP’e göre bu, ekosistem mal ve hizmetlerinin yoksul kırsal toplulukların ve ekosistemlerin geçim kaynaklarının büyük bir bileşeni olduğu ve hizmetlerinin doğal afetlere ve ekonomik şoklara karşı bir güvenlik ağı sağladığı düşük gelirli ülkelerde özellikle gereklidir (UNEP,2011a:10).

UNEP, yeşil ekonomik dönüşümde; ekolojik kıtlıklar, kaynak verimliliği ve sosyal içerme içerisinde ‘herkes için adil geçiş’ vurgusunda bulunmaktadır (UNEP,2011a:2). Yeşil kalkınma yolu, geçimleri ve güvenlikleri doğaya çok daha bağımlı yoksul

insanlar için adil geçiş uygulamalarını dikkate almayı gerektirmektedir. ‘Kahverengi ekonomide’ işsizlik için büyük ‘yutak alanları’ olarak ifade edebileceğimiz genellikle düşük ücretli, güvencesiz çalışmanın söz konusu olduğu sektörler yeni adımlardan ilksel olarak etkilenebilecektir. Esposito, Haider, Semmler ve Samaan, yeşil ekonomik dönüşümün iş gücü piyasalarını etkileyeceğini, çevreci mal ve hizmet alanlarında yeni işler ortaya çıkacağını ancak ekolojiye zarar veren ve kirletici etkide bulunan sektörlerde ise istihdam imkanlarının azalacağını ifade etmektedirler. (Esposito vd., 2017:52-53) Bu durum, istihdam ve gelirdeki bozulmaya çok daha yüksek derecede duyarlılık taşıyan yoksulların birincil olarak etkilenebileceği izlenimi vermektedir. Bu nedenle yeşil ekonomi içerisinde “kritik bir ekonomik varlık ve bir kamu yararı kaynağı olarak doğal sermayeyi sürdürmeli, geliştirmeli ve gerektiğinde yeniden inşa edilmelidir” (UNEP,2011a:2). Ayrıca yeşil ekonomide doğa ile uyumlu yenilenebilir enerji kaynaklarına benimsenmektedir. Enerji tarımıyla üretilen biyoyakıtlar ekolojik gıda üretimine ayrılması gereken toprakları monokültür tarıma açtığı, yoksulların en önemli gıdası olan tahıl fiyatlarını daha da artırdığı ve hatta ormanların yok oluşuna ön ayak olması nedeniyle yeşil ekonomi bünyesinde ele alınmamaktadır. (Şahin, 2017:25) Bu anlamda yeşil ekonominin yoksulları dikkate alma noktasında yalnızca ekonomik büyümenin değil aynı zamanda ekosistemi ve beslenme dengesini kurmaya çalıştığını ifade edebiliriz. Nitekim, uygulamaların “sadece üretimin değil, toplumsal ilişkilerin ve örgütlenişin de yeşil düşüncenin doğaya uyum, doğrudan demokrasi, şiddetsizlik ve sosyal adalet gibi ilkelere uyumlu olması gerekmektedir” (Şahin,2017:25).

2. YÖNTEM

UNEP, yeşil ekonominin sadece verimli olmasına, düşük karbon salımına odaklı değil aynı zamanda adil olmasına dikkat çekmektedir. Adil bir geçişin sağlanabilmesi adına ise mevcut ekonomik yapıdan veya uygulanacak olan yeşil ekonomik adımlardan en fazla etkilenebilecek, kırılgan kesimlerin dikkate alınması gerektiğini öne sürmekteyiz. Bu doğrultuda çalışma, yeşil ekonomi politikalarının ve uygulamalarının adil geçiş vurgusuna dayanarak iklim adaletini ve yoksulları dikkate alan bir değerlendirmeyi makro düzey ve çeşitli yeşil uygulama örnekleri üzerinden ele almaktır. Çalışmanın sorunsalı ve hedefi düşünüldüğünde amaca yönelik araştırma sınıflandırmasından betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Betimleyici yöntemin işlevi, örneklemen ve veri toplama tekniklerinin seçilmesi, temel değişkenlerin neler olduğunun belirlenmesi, kavramları ölçecek değişkenlerin neler olduğunun ortaya konması, verilerin analizi ve potansiyel hipotezlerin oluşturulması konularında araştırmacıya bilgi sunmasıdır. (Lin, 1976:142). Betimsel araştırma yöntemi ile yeşil ekonomi hakkında genel bir bakış açısı kazanmak, iklim adaletinin ve yoksullara yönelik politikadaki değişkenlerin tespiti açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışma içerisinde, betimsel yöntemin kullanılması yalnızca teorik çerçevenin ele alınmasını değil, uygulamalar yoluyla oryaya konan, tahmin edilen ve iklim krizinin eşitsiz etkilerini somutlaştırmaya çalışan nicel veriler kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Ekosistemlerin tahribatında ve iklim değişikliğinde önemli bir payı olduğu bilinen kalkınma anlayışına yeşil bir çerçeve kazandırılması sürecinden pek çok unsur etkilenecektir. Dünyadaki insanların en zengin yüzde 10'u küresel emisyonların yaklaşık yarısını üretirken, en yoksul 3.5 milyar insan karbon emisyonunun sadece yüzde 10'undan sorumludur. (OXFAM,2022:1) Bu nedenle, yeşil ekonomik dönüşüme yönelik politikalar ve uygulamalar, sürecin adil bir geçiş ile sağlanmasını değerli kılmaktadır. Öncelikli olarak yeşil ekonomik dönüşümde, iklim krizinin etkilerinden en az sorumlu olanların en fazla etkilenmesi durumuna yönelik adil politikalar gereklidir. SDG 13- İklim Eylemi başlığı içerisinde iklim adaleti, Yeşil ekonomi uygulamalarında önemli bir ölçek olabilecektir. 1998-2017 yıllarını kapsayan Küresel İklim Risk İndeksi verileri, iklim değişiminin etkilerinden en fazla etkilenen ilk on ülke⁴ açısından bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Mevcut yıllar aralığında, ani hava olaylarından en fazla etkilenen bazı ülkelerin birim başına GSYİH kaybı, Porto Riko %4,204, Haiti %2,642, Honduras %1,846 ve Bangladeş için %0,640 iken Dominik Cumhuriyeti'nde bu oran %21,205'e ulaşmıştır (Eckstein vd., 2018:5). Dünya Bankası verilerine göre özellikle Haiti, Honduras ve Bangladeş gibi ülkeler ekonomik gelişmişlik ve kişi başına düşen milli gelir açısından sıralamanın gerisinde kalmaktadırlar (World Bank, 2022:1).

İklim değişikliğinin, yalnızca GSYİH açısından düşük gelire sahip ülkeler üzerinde değil, dünyanın farklı bölgelerindeki diğer gelir grubundaki ülkeleri de etkilemektedir. Örneğin, German Watch'ın yayımladığı “*Küresel İklim Risk İndeksi*” (CRI) raporuna göre Japonya ani hava olaylarından en fazla etkilenen ilk on ülke arasındadır.

Tablo 1. Aşırı Hava Olaylarından En Fazla Etkilenen On Ülke

Sıralama 2019	Ülke	Ülke CRI Puanı	Ölümler	Ölümler (100 000 yerleşimci başına)	Mutlak Kayıplar (ABD Doları SAGP (milyonda)	GSYİH Kaybı (Birim başına % olarak)	İnsani Gelişmişlik İndeksi 2020 Sıralaması
1	Mozambik	2.67	700	2.25	4 930.08	12.16	181
2	Zimbabve	6.17	347	2.33	1 836.82	4.26	150
3	Bahamalar	6.50	56	14.70	4 758.21	31.59	58
4	Japonya	14.50	290	0.23	28 899.79	0.53	19
5	Malavi	15.17	95	0.47	452.14	2.22	174
6	Afganistan İslam Cumhuriyeti	16.00	191	0.51	548.73	0.67	169
7	Hindistan	16.671	2267	0.17	68 812.35	0.72	131

⁴ 1998-2017 yılları arasında iklim risk indeksinde, değişimden en fazla etkilenen, sırasıyla, ilk on ülke ve (100.000 sakin başına hayatını kaybeden insan sayısı): Porto Riko (4.061), Honduras (4.215), Myanmar (14.392), Haiti (2.921), Filipinler (0.971), Nikaragua (2.945), Bangladeş (0.433), Pakistan (0.315), Vietnam (0.350), Dominik Cumhuriyeti (4.718). Bkz. (Eckstein, vd., Germanwatch, 2018:5-6)

8	Güney Sudan	17.33	185	1.38	85.86	0.74	185
9	Nijer	18.17	117	0.50	219.58	0.74	189
10	Bolivya	19.67	33	0.29	798.91	0.76	107

SAGP: Satın Alma Gücü Paritesi, GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Kaynak: German Watch, 2021:8.

Tablo 1'i incelediğimizde ani ve aşırı hava olaylarından etkilenen ilk on ülkenin dokuzunun İnsani Gelişmişlik İndeksi (İGİ) sıralamasının alt sıralarında kaldığını görmekteyiz. Aynı ülke veya bölgede gerçekleşen aşırı hava olaylarından her gelir grubu eşit düzeyde etkilenme ve etkileri tazmin etme durumlarının benzer olmadığını da belirtebiliriz. Bu kapsamda iklim adaleti yeşil ekonomik strateji için önemli bir ölçek olabileceken aynı zamanda İGİ sıralamasının gerisinde kalan ülkelerin ekonomik yapılarının dikkate alınması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşük gelirli ülkelerin doğal sermayeye, emek yoğun işlere, karbon yoğun enerji üretimi ve ev içi tüketimine bağımlı olma durumları yeşil ekonomik uygulamaların bu ülkelerde eşitsizlikleri dikkate almayı gerektirmektedir.

Düşük gelirli ülkelerin toplam servetlerinde doğal sermayeye bağımlılık oranının %26 gibi ciddi bir oranda olması dikkate almamız gereken bir diğer durumu oluşturmaktadır. Doğal sermayenin ve ekosistemin sağladığı unsurların akışındaki herhangi bir azalmanın, yoksulların refahını orantısız bir şekilde etkileyeceğini ve eşitsizliklerin derinleşmesine yol açacağını belirtebiliriz (UNEP, 2011b:1). Fakat aynı zamanda mevcut tüketim anlayışının, özellikle varlıklı ülkelerin doğal kaynaklar üzerindeki yarattığı olumsuz ve eşitsiz etkiler sürdürülebilir görülmemektedir. Zero Waste Europe tarafından hazırlanan bir rapor, dünyanın, 1980'e göre yüzde 50 daha fazla hammadde çıkardığını ancak bunun yüzde 80'i nüfusun en zengin yüzde 20'si tarafından tüketildiğine dikkat çekmektedir (SERI vd., 2009:20-22). Ayrıca dünyanın en büyük 3.000 şirketinin yılda 2,2 trilyon ABD Doları değerinde negatif çevresel dışsallıktan sorumlu olduğunu ve bu çevresel bozulmanın maliyetlerini orantısız bir şekilde üstlenen yoksulları etkilediğini tahmin edilmektedir. (TEEB, 2012; akt. UNEP,2011b:2). Yeşil ekonomi, tarımsal verimlilikten karbon salımını azaltmaya varan bir dizi yeşil uygulamaların yanında doğal sermayenin eşitsiz biçimde tahrip edilmesinin engellenmesi açısından fırsatlar sunabilecektir. Bu durum Yeşil ekonominin, iklim adaleti başlığı yanında yoksulların karşı karşıya olduğu zorlukları dikkate almayı gerektirmektedir. Bir yandan doğal sermayeye bağımlılık, onun varlıklar lehine tüketilmesi ve tahrip edilmesi diğer yandan yeşil uygulamaların yaratabileceği olumlu ve olumsuz etkilerin yoksullar açısından ele alınması öne çıkmaktadır.

Ekosistem üzerinde büyük baskı oluşturan kahverengi kalkınmadan yeşil dönüşüme geçişle birlikte doğal sermayenin korunması ve yeni yeşil işlerle birlikte ekonomik daralmanın önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ne ve UNEP'e göre göre yeşil ekonomi politikaları yoluyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 15 ile 60 milyon arasında ek iş yaratılabilir (ILO ve UNEP, 2012:1). Yeşil ekonomik dönüşümde özellikle tarım, ormancılık, balıkçılık, enerji, kaynak yoğun üretim, geri dönüşüm, inşaat ve ulaşım sektörlerinin merkezi rol oynayacağı düşünülmektedir. ILO ve UNEP, küresel iş gücünün yarısının yeşil ekonomik

dönüşümden etkileneceğini belirtmektedir. Avrupa'da, 2020 yılına kadar yeşil dönüşümün yarattığı net istihdam etkisi (yeşil işler), 1,4 ile 2,5 milyon iş arasında değişmektedir. (Esposito, vd.2017:57)

Eski kaynak yoğun altyapı yerine yeşil uygulamalara doğru sıçrama durumu gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkeleri daha olumlu etkileyebilecektir (ILO&UNEP, 2012:1). Örneğin Brezilya kayıtlı tüm istihdam miktarının yaklaşık %7'si kadar istihdam yaratmayı başarmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki veriler çok daha çeşitli ve parçalı olsa da yeşil işler yaratılmıştır. 2016 yılında Çin'de 3.643.000, Brezilya'da 876.000, Hindistan'da 385.000 ve Bangladeş'te 162.000 istihdam sayısına bu alanda ulaşılmıştır (IRENA, 2017:12-18).

UNEP'e ve ILO'ya göre daha yeşil bir ekonomi yoksulluğun azaltılmasında ve sosyal içermenin sağlanmasında büyük katkılar sağlayabilecektir. Gelişmekte olan ülkelerdeki dört yüz milyondan fazla çiftçi daha düşük çevresel etkiye sahip fakat daha yüksek verimlilik sağlayacak biçimde üretimde bulunabilir. Örnek vermek gerekirse; Brezilya'da şeker kamışından etanol üretimi uygulaması yalnızca tarım alanında değil diğer alanlara uzanan etkiler yaratmıştır. Doğrudan tarımda ve dolaylı olarak "ekipman, kimyasal tedarik, üretim ve bakım için tedarik zincirleri aracılığıyla 700.000 doğrudan iş yaratıldığını tahmin edilmektedir" (Esposito,2017:57). Esposito, Haider, Samaan, Semmler 'e göre üretilen enerji birimi başına iş sayısı, aynı çıktı için petrol endüstrisinin gerektirdiği iş sayısını aşmaktadır. (Esposito,2017:57) Aynı zamanda bu alanda faaliyet gösteren işçiler hizmet, sanayi ve diğer tarım alanlarındaki işçilerden daha fazla ücret aldığı belirtilmektedir.

Yeşil ekonomi bünyesinde değerlendirebileceğimiz uygulamalar mevcut geri dönüşüm ve enerji kaynaklarını kapsamak durumundadır. Hali hazırda güvencesiz ve tehlikeli durumlarda çalışmakta olan, yoksulluk sınırının altında gelire sahip atık toplayıcılık işinin resmileştirilmesi ve etkin örgütlenmesinin sağlanması durumunda 15-20 milyon insanın durumları iyileştirilebilir (ILO ve UNEP, 2012:1). Bu anlamda Avrupa Birliği'nde atık yönetimi, su temini, atık su yönetimi, geri dönüştürülmüş malzemeler, yenilenebilir enerji, hava kirliliği, biyoçeşitlilik, toprak ve yeraltı suyu, gürültü&titreşim ve diğer yeşil işler alanlarında, 2000-2008 yılları arasında %7'lik bir büyüme sağlanmıştır. (Esposito, 2017:54) Bir diğer atılabilecek adım ise enerji alanındaki yoksunlukların Yeşil ekonomik strateji ile çözülmesidir. UNEP'e ve ILO'ya göre gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık 1.3 milyar insan modern ve temiz enerjiden mahrum, çeşitli ihtiyaçları (yemek pişirme vb.) için fosil yakıtlar kullanmaktadır. Bu kapsamda yenilenebilir enerji uygulamalarının teşvik edilmesi uygulamalarının ortaya konması beklenmektedir. Buna ek olarak ormansızlaşmanın ve ormanların bozulmasının azaltılmasına (REDD+) yönelik uluslararası yatırımlar, eğitime erişimin sağlanması, Brezilya'daki 'yeşil hibe' programı ve Dominik Cumhuriyeti'ndeki "Plan Nacional de Quisqueya Verde" gibi yoksul hanelere ormanları ve deniz yaşamını koruyarak sağladıkları çevresel hizmetler için ödeme yapan başarılı gelir destek programları örnekleri yeşil ekonomik öneriler olarak sunulmaktadır. (ILO ve UNEP,2012:2)

4. TARTIŞMA

Dünyanın pek çok yerinde aşırı hava olaylarının etkileri, iklim değişikliği gerçeğiyle bizleri karşı karşıya getirmektedir. Dünya çapında, 2000-2019 yılları arasında 475 000'den fazla insan hayatını kaybetmiş ve 11.000'den fazla aşırı hava olayının doğrudan bir sonucu olarak 2,56 trilyon ABD Doları kayıp meydana gelmiştir. (German Watch, 202:6) İklim değişikliğinin en önemli nedenleri arasındaki karbon salımının gezegen kapasitesinin üzerine çıkması ve bu doğrultuda azaltım ve uyum politikalarını önemli tartışma konusu haline getirmektedir. UNEP'e yaşanan iklim değişikliği nedeniyle uyum politikalarının maliyetinin artması beklenmektedir. 2030 yılına kadar bu maliyetlerin yıllık 140 milyar ABD Doları ile 300 milyar ABD Doları arasında, 2050 yılına kadar ise 280 milyar ABD Doları ile 500 milyar ABD Doları arasında olacağı tahmin edilmektedir. (German Watch, 2021:6) Yeşil ekonomi stratejisi ise mevcut iktisadi yapı taşlarının yeşil adımlarla değiştirilmesini içermektedir. Yeşil ekonomi, ekolojik riskleri ve kısıtları azaltmayı amaçlayan sürdürülebilir bir kalkınmayı amaç edinen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Yeşil ekonominin kapsamı açısından tartışmalar mevcut olmakla birlikte önemli bir çatışma alanının yeşil uygulamalar sonucunda ekonomik büyümenin azalacağı ve negatife geçebileceği üzerinedir. Özellikle emek yoğun alanlarda istihdam-gelir kaybının oluşabileceği öne sürülmektedir. Yeşil ekonomi politika ve uygulamalarının kimi (karbon salımı yüksek, verimliliği düşük, ekosisteme zarar veren, sürdürülebilir olmayan vb.) alanlarda belirli oranda istihdam kayıplarının yaşanacağı bir gerçektir. Küresel iş gücünün en az yarısının bu uygulamalardan etkileneceği tahmin edilmektedir (UNEP ve ILO,2012:1). Fakat yeşil ekonomi kapsamında uygulamaya konulacak argümanlar aynı zamanda birçok alanda 'yeşil işler' yaratabilecektir. Yeşil işlerin, yalnızca yüksek gelirli ülkelerdeki teknoloji yoğun alanlarda katkı sağlayacağı düşüncesinin aksine düşük ve orta gelirli pek çok ülke için fırsatlar söz konusu olabilecektir.

Tablo 2: Farklı Gelir Seviyelerindeki Ülkeler için Yeni Yeşil Ürün ve Hizmet Fırsatları

	Yüksek -Orta ve Yüksek Gelirli Ülkeler	Düşük ve Düşük Orta Gelirli Ülkeler
Yeni Ürünler	Güneş fotovoltaiklerinin yüksek teknoloji bileşenleri, konsantre güneş enerjisi, rüzgar türbinleri ve jeotermal teknolojileri içeren yenilenebilir enerji teknolojileri; yakıt hücreleri ve lityum iyon piller dahil enerji depolama teknolojileri; elektrikli araçlar; yeni hafif malzemeler; biyoplastikler; karbon yakalama ve depolama	Güneş enerjili su ısıtıcıları, güneş enerjili su pompaları, güneş kurutucuları gibi düşük ve orta teknoloji, düşük maliyetli ürünler; damla sulama sistemleri; yağmur suyu toplama teknolojileri; LPG, LNG veya etanol pişirme ocakları; LNG tabanlı üç tekerlekli taksiler. Faktör donanımlarının mevcut olduğu küresel yeşil üretim girdileri:

	teknolojileri; yüksek performanslı bina cepheleleri.	lityum, nadir toprak elementleri, selülozik etanol gibi.
Yeni Hizmetler	Akıllı şebekeler, kapalı çevrim eko-endüstriyel parklar, akıllı ulaşım sistemleri, gelişmiş enerji yönetim sistemleri, elektronik yol fiyatlandırması, çevresel performans için izleme ve izleme sistemlerinin tasarımı ve işletilmesi	Merkezi olmayan ve mini elektrik şebekesi çözümlerinin işletilmesi ve bakımı gibi basit, düşük maliyetli hizmetler; emek yoğun atık geri dönüşümü; düşük karbonlu hayvancılık yönetimi; hızlı geçiş sistemlerinin yönetimi. Güneş panelleri veya lityum iyon pillerin montajı gibi gelişmekte olan yeşil küresel değer zincirlerinde yoğun emek gerektiren görevler.

Kaynak: (Altenburg,&Rodrik, 2017:8)

Tablo 2’de gösterildiği gibi yeşil ekonomik uygulamalar farklı gelir grubundaki ülkelerde sürdürülebilirlik, yenilenebilirlik ve karbon azaltımı politikalarını dikkate alan yeni fırsatlar yaratabilecektir. Yeşil ekonomiye geçiş, yoksulların geçimlerini sağlamak için kullandıkları doğal varlıklara yatırım sağlanarak, birçok düşük gelirli ülkede yeni avantajlar yaratabilir. Bu durum için, doğal sermayenin korunması ve restorasyonuna yatırım yapan kırsal kesimdeki yoksullar için bir sosyal koruma ve geçim güvencesi planı olan Hindistan’ın Ulusal Kırsal İstihdam Garantisi Yasası (2006) örnek olarak verilebilir. Bu program, gönüllü olmak isteyen her haneye yılda en az 100 gün ücretli çalışmayı garanti eden bir bayındırlık işleri planıdır. Plan, başlangıcından bu yana dört kat büyümüş ve 3 milyar iş günü yaratmış ve 59 milyon haneye fayda sağlamıştır (UNEP, 2011a:11).

SONUÇ

Hızlı ve sürdürülebilir olmayan sanayileşme ve büyüme stratejileri içerisinde yerkürenin sınırsız bir kaynak ve atık alanı olarak görülmesi durumu özellikle günümüzde etkilerini daha net bir şekilde görebildiğimiz sonuçlar yaratmaktadır. Ani ve aşırı hava olaylarından iklim değişikliğine, su ve toprak kirliliğinden ekosistemdeki ağır diğer tahribatlara uzanan pek çok sorun ortaya çıkmaktadır. Ekonomiye ve kalkınmaya yönelik bu bakış açısına karşı doğa ile uyumlu, ekosistem üzerindeki baskıyı en aza indirecek bir model arayışı yeşil ekonomi kavramsallaştırmasının şekillenmesinde önemli bir paya sahiptir. Yeşil ekonominin ise hangi politikaları içereceği, nasıl uygulanacağı, ne tür etkilere sahip olacağı ve kimleri dikkate alması gerektiği başat sorulardan birkaçıdır. Bu kapsamda çalışmamız içerisinde iklim adaleti kavramsallaştırmasının yeşil ekonominin adil geçiş, iklim eylemliliği, adalet ve güçlü kurumlara yaslanan perspektifi ile uyumlu bir yapı içerebileceğini ifade edebiliriz. Nitekim, yeşil ekonomi yalnızca ekolojiiyi dikkate alan bir kalkınma anlayışını değil, sosyal kapsayıcılığa ve herkes için adil bir geçişin sağlanmasına vurgu yapmaktadır. 2020 İnsani Gelişmişlik İndeksine göre sıralamanın gerisinde kalan ancak Küresel İklim Risk İndeksinde en üst noktalara yer alan ülkelerin varlığı

düşünüldüğünde önemli bir adalet sorunu gözler önüne serilmektedir. İklim değişikliği karşısında, fayda ve yüklerin adilane dağıtıldığı bir iklim adaleti ölçeğinin yeşil ekonomi politikalarının oluşturulmasında önemli bir katkı sunabileceğini ifade edebiliriz. Yeşil ekonomik dönüşümün yalnızca bireyler arasındaki adil bir geçişi ve içermesi değil aynı zamanda ülkeler arasındaki derin farklılıkları dikkate alması gerektiğini belirtebiliriz. Özellikle karbon yoğun sanayileşme veya emek yoğun sektörlerde yaşanacak geçiş adımlarında bu farklılıkların dikkate alınması beklenmektedir. Çalışmamızın sonucunda ulaştığımız önemli bir sonuç olarak yalnızca varlıklı ülkelerin değil aynı zamanda düşük gelirli ülkelerin de çeşitli 'yeşil işlere' yönelebileceği ve bunun desteklenmesi gerektiğidir. Bir yandan iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele ederken diğer yandan sorumlulukları en azından daha sınırlı olan ülkelerin yeşil ekonomik uygulamalar için kaynak ayırması çok mümkün olmayabilecektir.

Yeşil ekonomiye geçişten gelire ve doğal sermayeye çok daha fazla bağımlı oldukları düşünülen yoksulların ilk sıralarda etkilenebileceğini ortaya koymaya çalıştık. Bu kapsamda yoksullar, yeşil ekonominin azaltımı veya dönüşümü zorunlu olarak ön gördüğü alanlarda çalışmalarını durumunda istihdam ve gelir kaybına uğrayacaklardır. Fakat yeşil ekonominin teşvik ettiği alanlarda, verimli ve sürdürülebilir tarım uygulamaları, ekolojiiyi koruma ve istihdam sağlama projeleri gibi yeşil işler yoluyla yeni fırsatlar kazanabileceklerdir. Brezilya'daki 'yeşil hibe' programı ve Dominik Cumhuriyeti'ndeki "*Plan Nacional de Quisqueya Verde*", Hindistan'ın Ulusal Kırsal İstihdam Garantisi Yasası gibi yoksul hanelere ormanları ve deniz yaşamını koruyarak sağladıkları çevresel hizmetler için ödeme yapılması, yoksullar için olumlu bazı uygulamalar olarak sayılabilir. Bu kapsamda yeşil ekonomik geçişe yönelik politikalar, yoksulların doğal sermayeye ve emek yoğun işlere bağımlılığını dikkate almak durumundadır. Aksi durumda yeşil ekonomi yaklaşımının sosyal içerme ve adil geçiş tasavvurlarının çok gerisinde bir durumla karşı karşıya kalınabilecektir.

A REVIEW ON CLIMATE JUSTICE AND POVERTY TOGETHER IN THE GREEN ECONOMY

1.INTRODUCTION

In the face of the devastating effects of the climate crisis, some opinions are put forward regarding the reduction of carbon emissions and the implementation of adaptation policies. Green economy is one of these approaches that includes many policy sets focusing on low carbon emissions, efficiency, and ecosystem protection in the face of ecological risks and famines. The green economy foresees that economic functioning should proceed within sustainability standards, focusing on a socially inclusive and just transition. We can state that the debates on which countries the green economy policies should focus on, what kind of effects they will have and how they can affect which segments attract attention. From this point of view, the main purpose of our study is to put forward an evaluation on the possible effects of green economy policies on the poor, who are especially dependent on natural capital and labor-intensive jobs. From this point of view, climate justice emerges as an important approach in climate negotiations on reducing emission amounts, adaptation and

compensation for damages. Climate justice will create a scale in terms of green economy practices in terms of how abatement and adaptation costs will be distributed among responsible and fragile countries, and whether a state has a moral obligation to another state. The evaluations we have carried out in the study on green economy, climate justice and poverty will be tried to be presented as methods, findings and discussions sections. In the study, a purpose-oriented descriptive research method was used on the data estimated and revealed within the framework of green economy policies and practices.

2. METHODS

In order to ensure a fair transition, we suggest that the fragile segments that may be most affected by the current economic structure or the green economic steps to be implemented should be taken into account. In this direction, the aim of the study is to discuss an evaluation that takes into account climate justice and the poor, based on the emphasis of green economy policies and practices on a just transition, through macro level and various green practice examples. Considering the problematic and target of the study, the descriptive research method, which is one of the purpose-oriented research classification, was used. The function of the descriptive method is to provide information to the researcher about choosing the sample and data collection techniques, determining what the main variables are, revealing the variables that will measure the concepts, analyzing the data and forming potential hypotheses. (Lin, 1976:142). Gaining a general perspective on the green economy with the descriptive research method is important in terms of determining the variables in climate justice and policies towards the poor. In this context, the use of the descriptive method in the study was used not only to address the theoretical framework, but also to use the quantitative data that were revealed, estimated and tried to embody the unequal effects of the climate crisis through practices.

3. RESULTS

According to the International Labor Organization (ILO) and UNEP, between 15 and 60 million additional jobs can be created in developed and developing countries through green economy policies (ILO and UNEP, 2012:1). It is thought that agriculture, forestry, fisheries, energy, resource-intensive production, recycling, construction and transportation sectors will play a central role in green economic transformation. The ILO and UNEP state that half of the global workforce will be affected by the green economic transformation. In Europe, the net employment impact (green jobs) of the green transition by 2020 ranges from 1.4 to 2.5 million jobs. (Esposito, et al.2017:57)

The leap towards green practices instead of the old resource-intensive infrastructure may affect developing countries as well as developed countries more positively (ILO ve UNEP, 2012:1). For example, Brazil has succeeded in creating employment, which is about 7% of all registered employment. Green jobs have been created, although data in developing countries are much more diverse and fragmented. In 2016, 3,643,000

jobs in China, 876,000 in Brazil, 385,000 in India and 162,000 in Bangladesh were employed in this field (IRENA, 2017:12-18).

According to UNEP and ILO, a greener economy can greatly contribute to poverty reduction and social inclusion. More than 400 million farmers in developing countries can produce with lower environmental impact but higher productivity. To give an example, the application of ethanol production from sugar cane in Brazil has created effects not only in agriculture but also in other areas. It is estimated that 700,000 direct jobs are created directly in agriculture and indirectly through “supply chains for equipment, chemicals supply, production and maintenance” (Esposito, et al. 2017: 57).

In addition, international investments in reducing deforestation and forest degradation (REDD+), providing access to education, the 'green grant' program in Brazil and the 'Plan Nacional de Quisqueya Verde' in the Dominican Republic provide environmental services to poor households by protecting forests and marine life. Examples of successful income support programs that pay for (ILO and UNEP,2012)

4. DISCUSSION

The green economy can be defined as an approach that aims at sustainable development that aims to reduce ecological risks and scarcity. Although there are debates about the scope of green economy, an important area of conflict is that economic growth will decrease and turn negative as a result of green practices. It is suggested that employment-income loss may occur, especially in labor-intensive areas. It is a fact that there will be some employment losses in some areas (high carbon emission, low productivity, damaging the ecosystem, unsustainable, etc.) of green economy policies and practices. It is estimated that at least half of the global workforce will be affected by these practices (UNEP and ILO,2012:1). However, the arguments to be put into practice within the scope of green economy will also create 'green jobs' in many areas. Opportunities may exist for many low- and middle-income countries, contrary to the notion that green jobs will only contribute to technology-intensive areas in high-income countries.

CONCLUSION

We can state that the green economic transformation must not only involve and include a fair transition between individuals, but also take into account the deep differences between countries. These differences are expected to be taken into account, especially in the transition steps to be experienced in carbon-intensive industrialization or labor-intensive sectors. An important conclusion we reached as a result of our study is that not only wealthy countries, but also low-income countries can turn to various 'green jobs' and this should be supported. While struggling with the effects of climate change, it will not be possible for countries with limited responsibilities at least to allocate resources for green economic practices.

We tried to show that the poor, who are thought to be much more dependent on income and natural capital from the transition to green economy, may be affected in the first

place. In this context, the poor will lose employment and income if they work in areas where the green economy requires reduction or transformation. However, in areas promoted by the green economy, they will be able to gain new opportunities through green jobs such as efficient and sustainable agricultural practices, ecology protection and employment creation projects. Some positive practices for the poor include paying poor households for the environmental services they provide by protecting forests and marine life, such as the 'green grant' scheme in Brazil and the 'Plan Nacional de Quisqueya Verde' in the Dominican Republic, India's National Rural Employment Guarantee Act. countable. In this context, policies for green economic transition have to take into account the dependence of the poor on natural capital and labor-intensive jobs. Otherwise, we may face a situation far behind the social inclusion and just transition conceptions of the green economy approach.

KAYNAKÇA

- Altenburg, T., & Assmann, C. (2017). Green Industrial Policy. Concept, Policies, Country Experiences. Geneva, Bonn: UN Environment; German Development Institute.
- BM (2022), Green economy: a path towards sustainable development and poverty eradication, Erişim Tarihi: 10.07.2022, <https://unric.org/en/green-economy-a-path-towards-sustainable-development-and-poverty-eradication/>
- Buhr, B. Climate Change and the Cost of Capital in Developing Countries Report, Imperial College Business School and SOAS University of London, ss. 1-32.
- Caney, S. (2005), Cosmopolitan Justice, Responsibility and Global Climate Change, *Leiden Journal of International Law*, S. 18, ss. 747–775.
- Cheng, S. (2011), Green Economy and Its Implementation in China. Manhong Mannie Liu, David Ness, Huang Haifeng (Ed.), *The Green Economy and Implementation in China* içinde, (1-6), Singapore: Enrich Professional Publishing.
- Eckstein, D., Hutfils M.L. ve Winges, M. (2019), Global Climate Risk Index, Berlin, :Germanwatch, Erişim Tarihi: 15.06.2022, https://www.germanwatch.org/sites/default/files/Global%20Climate%20Risk%20Index%202019_2.pdf
- Esposito, M., Haider, A., Semmler, W., Samaan, D. (2017). Enhancing job creation through the green transformation, Altenburg, T., Assmann, C. (Ed) Green Industrial Policy. Concept, Policies, Country Experiences. Geneva, Bonn: UN Environment; German Development Institute
- German Watch (2021), Global Climate Risk Index 2021, Briefing Paper, Erişim Tarihi: 15.06.2022, file:///C:/Users/90539/Downloads/Global%20Climate%20Risk%20Index%202021_1.pdf
- Giddens, A. (2011) *İklim Değişikliği Siyaseti*, çev. Erhan Baltacı, Ankara, :Phonei Yay.

- ILO&UNEP (2012), Poverty eradication through Green Jobs in a Green Economy, Information Note, Erişim Tarihi: 14.06.2022, file:///C:/Users/90539/Downloads/infosheet_green_economy_green_jobs_report_-_unep_ilo_july_2012.pdf
- International Renewable Energy Agency (IRENA). (2017). Renewable Energy and Jobs. Annual Review 2017. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency.
- IPCC (2017), Summary for Policymakers in Climate Change, Erişim Tarihi: 10.07.2022, <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- IPCC(2019), Fourth National Climate Assessment, Erişim Tarihi: 17.07.2022, <https://web.archive.org/web/20191027172323/https://nca2018.globalchange.gov/chapter/1/>
- Kaya, Yasemin (2017), “Paris Anlaşmasını İklim Adaleti Perspektifinden Değerlendirmek”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 14, Sayı 54, 2017, ss. 87-106.
- Klutz J., Walter, P. (2018) Conceptualizing Learning in the Climate Justice Movement, *Adult Education Quarterly*, Vol. 68(2), ss. 91–107.
- Koukozelis, K. (2017) Climate Change Social Movements and Cosmopolitanism, *Globalisation*, Volume 14, Issue 5, ss.746-761.
- Li, X. & Zhou, G. (2011), Thoughts and Policy Recommendations on Green Economy Development. Manhong Mannie Liu, David Ness, Huang Haifeng (Ed.), *The Green Economy and Implementation in China* içinde, (89-100), Singapore: Enrich Professional Publishing.
- Lin, N. (1976). *Foundations of Social Research*, McGraw-Hill, USA.
- Moellendorf, D. (2015), Climate Change Justice, *Philosophy Compass* , Cilt 10, No.3, ss., 173–186.
- OXFAM (2022). Tackling the climate crisis, Erişim Tarihi: 15.06.2022, <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/issues/tackling-climate-crisis#:~:text=Oxfam%20campaigns%20for%20climate%20action,countries%20are%20supported%20to%20adapt.>
- Page, E. A., *Cosmopolitanism, Climate Change and Greenhouse Emissions Trading, International Theory*, S.3, ss. 37-69, 2011, s. 40.
- Sen, A. (1983). “Poor, Relatively Speaking”, *Oxford Economic Papers, New Series*, Vol.35, No.2: 153-169.
- Sanderson, J., Islam, Sardar M.N. (2007), *Climate Change and Economic Development*, Palgrave Macmillan, New York, s. 63.
- SERI, GLOBAL 2000, Friends of the Earth Europe (2009). *Overconsumption? Our use of the world's natural resources*. Vienna/Brussels. Erişim Tarihi: 01.06.2022, www.foeeurope.org/publications/2009/Overconsumption_Sep09.pdf
- Shue, Henry (2014), *Climate Justice: Vulnerability and Protection*, Oxford, Oxford University Press.
- Smith, D., Vivekananda, J. (2007), *A Climate of Conflict: The Links Between climate change, peace and war*, Londra, International Alert.
- Şahin, Ü. (2017), Sunuş: Yeşil Düşünceden Yeşil Ekonomiye. Ahmet Atıl Aşıcı, Ümit Şahin (Ed.), *Yeşil Politika Serisi* içinde, (22-34). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

- TEEB (2012), TEEB (2010) The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Mainstreaming the Economics of Nature: A synthesis of the Approach, Erişim Tarihi:15.06.2022, <http://www.teebweb.org/wp-content/uploads/Study%20and%20Reports/Reports/Synthesis%20report/TEEB%20Synthesis%20Report%202010.pdf>
- Tokar, B. (2014a) İklim Adaletine Doğru, İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Tokar, B. (2014b), Movements for climate justice in the US and worldwide. M. Dietz & H. Garrelts (Eds.), İçinde, Handbook of the climate change movement (pp. 131–146). London: Routledge.
- UNEP (2011a), Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers, Erişim Tarihi: 05.06.2022, https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf
- UNEP(2011b). Poverty Reduction Briefing Report, Erişim Tarihi: 10.06.2022, https://www.greengrowthknowledge.org/sites/default/files/downloads/resource/Green_economy_briefing_paper_poverty_reduction_UNEP.pdf
- UNDESA (2012). Rio+20 working papers, Erişim Tarihi: 03.06.2022, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/761workingpaper3.pdf>
- UNFCCC (2015). Paris Agreement, Erişim Tarihi: 05.05.2022, https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- World Bank (2022), Countries and Economies, Erişim Tarihi: 17.06.2022, <https://data.worldbank.org/country>.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Ahmet ÖZGÜLTEKİN
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Ahmet ÖZGÜLTEKİN
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Ahmet ÖZGÜLTEKİN
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Ahmet ÖZGÜLTEKİN
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Ahmet ÖZGÜLTEKİN